

2. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / Укладач Н. М. Горобаха. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2012. – 432 с.

3. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навч.-метод. посіб. / За ред. Г. С. Тарасенко. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 320 с.

4. Синяєва Л.В. Екологічні проблеми України та шляхи їх вирішення [Текст] / Л. В.Синяєва, Р. І. Олексенко, І. М. Плаксіна // Вісник Сумського національного аграрного університету.- 2007. - N 4. - С.12- 15.

5. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т. 2. / Ушинський К. – К., 1983. – 359 с

6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. Підручник для педінститутів / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 260 с.

ПОРІВНЯННЯ ЯК ОБРАЗНЕ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНЦІВ

Ищук Г., Єрмоленко Світлана

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

Актуальність розвідки. Одним із найменш досліджених в українському мовознавстві у цьому колі проблем є питання періодичності у використанні тих чи інших порівняльних лексем у художній прозі. Під порівняльними лексемами, якщо покликатися на С. Я. Єрмоленко [1], ми будемо розуміти сполучники і сполучні слова порівняльної характеристики (*як, що, мов, мовби, мовбито, немовбито, наче, начеб, начебто, ніби, нібито, буцім, буцімто, гейби, ніж, аніж, чим*), які трапляються у структурі різних порівняльних конструкцій (порівняльних зворотів і порівняльних підрядних речень) із різною періодичністю, а також із можливістю їхньої відсутності в них. Окрім того, ці ж сполучники й сполучні слова можуть бути не тільки первинної, але й вторинної номінації, тоді вони у реченні стають з'ясувальними сполучниками або підсилювальними частками.

Теоретичним підґрунтям розвідки стали праці вітчизняних і зарубіжних учених із дослідження порівняння, таких як К. Аксакова, В. Арутюнової, В. Бартона, О. Бондарка, І. Вихованця, О. Грипас, С. Єрмоленко, А. Загнітка, М. Заборної, О. Кубрякової, І. Кучеренка, Дж. Лакоффа, Н. Шаповалової, К. Шульжука та ін. (із лексико-граматичного боку); О. Барменкової, Г. Конторчук, Л. Мацько, А. Сващенко, Л. Ставицької, В. Чабаненка та ін. (із лексико-стилістичного боку).

Порівняльні конструкції із лексико-граматичного боку досліджували Н. Шаповалова, В. Олексенко (функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові) і І. Кучеренко (порівняльні конструкції мови в світлі граматики), тоді як із стилістичного – А. Сващенко (порівняння у творчості О. Кобилянської), Л. Ставицька (порівняння в поемі М. Бажана), Г. Конторчук (порівняння в поетичному мовленні В. Стуса), О. Барменкова (компаративна модель світу в російській мові та її реалізація у творах І. Бабеля), О. Марчук (порівняльні конструкції зі сполучником *як* у мові Михайла Коцюбинського) та ін.

Мова художньої літератури – це не звичайна мова вербальних понять, а мова образів, матеріальність яких виявляється і в порівняннях. Найхарактернішою особливістю порівнянь є порівняльні лексеми, які переважно репрезентовані у порівняльних конструкцій: порівняльних зворотах або порівняльних підрядних реченнях. Порівняльні лексеми у структурі різних порівняльних конструкцій роблять мовлення художнього

тексту образним. Образність виявляється у передачі загального поняття через словесний образ, що є емоційним сприйняттям дійсності. Порівняння трапляються у різних функціональних стилях, але тільки в художньому мовленні порівняння набуває ролі одного з основних засобів. Складовою, яка об'єднує, є порівняльна лексема, яка надає порівнянню структурного, функціонального і семантичного значення. Коли порівнюються якісь реалії, вони відбивають особливе бачення світу тієї людини, яка порівнює. Тому коли сучасні письменники вживають у своїй творчості порівняння, вони ніби розгортають перед нами свої думки і почуття, а також дають змогу глибше пізнати навколишню дійсність. Порівняння можуть бути як образні, так і метафоричні й вибір тієї чи іншої порівняльної лексеми (*як, мов, наче, ніби, мовби, буцім, немовби*) залежить від завдання, яке ставить письменник перед собою. Порівняння відноситься до найдавніших засобів висловлювання, ним послуговувалися ще давні греки, перси (які їх вносять до синонімічних рядів), тож проблема визначення статусу порівняльної лексеми в художньому мовленні є напрочуд актуальна.

Сучасна мовна модель порівняння з погляду українських мовознавців передбачає чотири основні складники:

а) предмета (суб'єкта) порівняння – тобто, предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого;

б) образу (об'єкта) порівняння – того, з чим порівнюється суб'єкт, тобто, предмета чи явища, що має яскраво виражені й добре відомі мовцеві ознаки й унаслідок цього використовується ним для характеристики пізнаваного;

в) основи порівняння – ознаки (або ряду ознак), за допомогою якої здійснюється акт порівняння;

г) показника порівняльних відношень – засобу мовного оформлення порівняльної семантики [2].

Останній відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі порівняльної конструкції (“суб'єкт” – “об'єкт” – “основа” – “показник”), оскільки забезпечує її цілісність. Тобто, між об'єктом і суб'єктом не існує реального зв'язку, він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності. Так, у конструкції *Його партнери так і залишилися при столі, немов чекаючи нового приреченого* [3, с. 102] наявний суб'єкт – “його партнери”, об'єкт “новий приречений”, показник порівняння “немов”, без якого порівняльна семантика не реалізується, тобто поняття “його партнери” і “новий приречений” мисляться не як компоненти порівняльної конструкції, а як окремі факти дійсності. Порівняльна ж конструкція функціонує за умови специфічних семантичних відношень між суб'єктом і об'єктом порівняння, які не дають змоги ототожнювати суб'єкт і об'єкт, і водночас не позбавляють мовця можливості сприймати їх як співвідносні одиниці. Обидва типи відношень зумовлюються показником порівняльної семантики.

Багатоплановість феномена *порівняння* зумовило його розгляд у філософському (гносеологічному), логічному та лінгвістичному аспектах. Останній передбачає послідовну диференціацію порівняння як об'єкта граматики, лексикології, фразеології, стилістики. Наприклад: порівняльна лексема *як* у структурі порівняльної конструкції, а саме у структурі з'ясувального складнопідрядного речення, у романі “Московіада” (1993) Юрія Андруховича передбачає, з семантичного боку, метонімічне відтворення безхатька, який ночує в лазні, напр.:... *бачиш чи радше навіть відчуваєш, як заворушилася купа старого шмаття в кутку “передбанника”* [3, с. 13] – і, як продовження опису, автор використовує порівняльну лексему *немов*, яка у структурі наступної порівняльної конструкції, а саме у структурі однорідних обставин способу дії, передає метафоричне й гіперболізоване уявлення про безхатька, напр.: *Купа ворушиться дедалі нервовіше, енергійніше, немов із десяток метрополітенських щурів...* [3, с. 13]. Окрім того, у деяких фразеологізмах послуговуються

порівняльною лексемою *як*, яка з пунктуаційного боку не відокремлюється комою, напр.: *Суть розмови стара як світ...* [3, с. 73] або *Правда як дишло* [3, с. 132].

Незважаючи на велику кількість досліджень (починаючи з античних часів), присвячених аналізу категорії порівняння, проблема залишається невирішеною, оскільки на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти її розгляду. Протягом останніх десятиріч у сучасній лінгвістиці запропоновано різні підходи до вивчення порівняння, встановлення його лінгвістичної сутності.

Чітко сформувались у мовознавстві концепції, за якими порівняння

- 1) розглядається у співвідношенні з метафорою (Н. Арутюнова, В. Вовк, В. Телія та ін.);
- 2) з'ясовується специфіка вираження порівняльних відношень (Ю. Апресян, В. Кононенко, А. Прияткіна, Н. Широкова та ін.);
- 3) окреслюється порівняння як засіб формування авторського стилю (Л. Голоух, П. Морозов та ін.);
- 4) визначається статус порівняння у фразеологічному фонді (Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Л. Лебедева та ін.) [5].

Отже, погляди сучасних мовознавців на структуру й функції порівняння до останнього часу не є узгодженими й нерідко суперечать один одному, що свідчить про відсутність загальноприйнятої концепції порівняння в українській мові.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) ; Ін-т укр. мови НАН України. К. : Довіра, 1999. 431 с.
2. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова". Дніпропетровськ, 1998. 16 с.
3. Андрухович Ю. І. Рекреації. Роман. Львів : ЛА «ППРАМІДА», 2005. 144 с. з іл.
4. Андрухович Ю. І. Московіада. Роман жажів. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 152 с.
5. Потебня О. О. Естетик і поетика слова. К. : Мистецтво, 1985. 302 с.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Каспер Ігор, Єрмоленко Світлана
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

Утвердження функціонального підходу в мовознавстві сприяло залученню до аналізу всіх можливих способів реалізації того чи того значення. Зростає увага до лексичних виявів категорії із граматичною домінантою. Зокрема, це стосується категорії заперечення. Це зумовило **актуальність** розвідки.

Специфіку заперечення вивчали такі мовознавці як І.Р. Вихованець [1], М.П. Баган [2, 3], С.Я. Єрмоленко [7]. Вони звернули увагу на специфіку визначення поняття "заперечне речення": "речення із заперечним присудком (як правило), підметом або другорядним членом" [7, с. 62]. Йому властиві заперечні часки *не, ні*. У заперечно-стверджувальних реченнях складений дієслівний присудок має дві частки *не* (пор.: *Не диво: тричі борці солити не годиться* [4, с. 46]; *Ми не любимо людей не тому, що вони злі: ми вважаємо їх*